

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

**ФОРМУВАННЯ ПОШУКОВО ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У ПРОЦЕСІ
НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ**

Покась Л.А.

*кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри теорії та методики
навчання природничо-географічних дисциплін,
НПУ імені М. П. Драгоманова*

Воєводіна К.О.

бакалавр, НПУ імені М. П. Драгоманова,

**THE FORMATION SEARCH AND RESEARCH SKILLS IN LEARNING
GEOGRAPHY**

Voevodina K.

bachelor,

*M. Drahomanov National Pedagogical University
of Kiev*

Pokas L.

*candidate of pedagogical sciences, professor,
professor of department*

*of the theory and methods of teaching
of natural-geographical disciplines,*

*M. Drahomanov National Pedagogical University
of Kiev*

Анотація. Доведено необхідність нових підходів у навчанні географії. Виявлено сучасний стан досліджуваної проблеми. Продемонстровано авторську методику формування умінь учнів шляхом використання пошукових та дослідницьких завдань на уроках географії у 6 класі.

Аннотация. Доведена необходимость новых подходов в обучении географии. Выявлено нынешнее состояние проблемы исследования. Продемонстрировано авторскую методику формирования умений учащихся путем использования поисковых и исследовательских заданий на уроках географии в 6 классе.

Abstract. Brought the need for new approaches in learning geography. Current status of research issues have been identified. Demonstrates the author's methodology formation of skills of students through the use of search and research jobs in geography lessons in class 6.

Ключевые слова: методика обучения географии; основная школа; формирование; процесс обучения; поиск; исследование; умения учащихся.

Keywords: teaching methodology of geography; primary school; formation; the learning process; search; study; skills of students.

На сучасному етапі проблемо формування умінь учнів набула особливої актуальності і розглядається в різних аспектах. Навчання перестає бути знаннєвим в умовах інформатизації суспільства. Постає питання про формування умінь знаходити матеріал, систематизувати, узагальнювати, аналізувати, відбирати, формулювати власні висновки тощо. Не випадково, у Державному стандарті, який було запроваджено з 1 вересня 2015 року, кожен галузь доповнено діяльнісною (прикладною) лінією змісту. І це логічно, адже цього вимагає життя. Саме діяльнісний підхід, який спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища, є методологічною основою навчально-дослідницької діяльності [2].

Об'єкт нашого дослідження є навчально-виховний процес навчання географії у 6 класі загальноосвітньої школи.

Предметом дослідження - формування дослідницько-пошукових умінь шестикласників у процесі навчання загальної географії.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати методичні особливості формування дослідницько-пошукових умінь учнів під час вивчення курсу «Загальна географія».

Відповідно до мети були поставлені такі основні завдання:

- вивчити особливості формування дослідницько-пошукових умінь учнів у процесі навчання шляхом аналізу інформаційних джерел.
- визначити оптимальні педагогічні умови формування дослідницько-пошукових умінь шестикласників на уроках географії в контексті нової чинної навчальної програми (2015 р.)
- обґрунтувати методику формування пошуково-дослідницьких умінь учнів на уроках загальної географії.

Розуміння даної теми неможливе без екскурсу по теоретичним знанням, які запропонували видатні педагоги минулого, адже значення наукових досліджень в розвитку суспільства сягає в далеку давнину. Ще давньогрецький філософ Сократ звертав увагу на дослідницький метод пізнання як спосіб розвитку

природи мислення людини. Перш за все, потрібно зауважити, що формування в школярів дослідницько пошукових здібностей має відбуватися у руслі розвивального навчання. Ідею дослідницької діяльності школярів підтримував відомий вчений та педагог М.Пирогов, яку називав «класно-перевідним навчанням» [3, с.136].

Видатний педагог К.Ушинський неодноразово стверджував, що «навчання має завжди надавати дитині можливість діяльності, яка відповідає її силам, і допомагати тільки там, де в неї не вистачає сил, поступово послаблюючи цю допомогу з віком дитини» [3, с.137]. Цю ж думку розвивала вітчизняний педагог-просвітитель і вчений Софія Русова. У багатьох своїх працях вона наголошувала, що вчителю не варто у своїх лекціях вичерпувати тему, учням потрібно надавати можливість самим доходити до її остаточного розуміння, адже це розвиває уявлення дитини, її творчі сили. Ідею дослідницької діяльності школярів підтримував відомий вчений та педагог М.Пирогов, яку називав «класно-перевідним навчанням» [1, с.6].

Надзвичайно великий внесок в розвиток дослідницької діяльності учня та вчителя зробив В.О.Сухомлинський. У багатьох своїх працях він висуває ряд ідей стосовно організації навчально-дослідницької роботи як на уроках, так і в позаурочний час.

Різні аспекти навчально-дослідницької діяльності учнів широко обговорюється в працях науковців Н.Волкової, Ю.Галатюка, В.Андреева. В їх роботах розглядаються питання створення дидактичних умов формування в учнів інтересу до навчально-дослідницької діяльності та дослідницьких умінь.

Проблеми розвивального навчання і формування інтелектуальних та дослідницько-пошукових здібностей досліджені у працях Н.Бібік, В.Бондаря, С.Гончаренка, В.Давидова, А.Занкова, Я.Коменського, Г.Костюка, В.Паламарчук, О.Савченко, В.Сухомлинського, К.Ушинського та інших видатних педагогів.

Проблема дослідницької діяльності знайшла своє відображення в працях таких вчених: В. Бібер, О.Коршунов, Я.Чепіга, А.Музиченко. Певні аспекти

дослідницького методу у викладанні природничих дисциплін розглядали: Н.Галалюк (географія), Л.Покась (географія), Г.Ягенська (біологія) та ін.

Розглянувши досягнення у досліджуванні даної педагогічної проблеми, перейдемо до авторської методики її оновлення. У дослідницькій діяльності можна виділити кілька особливостей. Структура сучасних підручників така, що дослідницькі завдання можна знайти в будь-якому параграфі. Це проблемні, основоположні, пізнавальні питання, постановка кожного з них мотивує і мобілізує учнів до дослідження. При цьому сама діяльність не є строго регламентованою, учні колективно конкретизують тему дослідження, можуть робити уточнення, вносити свої пропозиції. Вся робота, як правило, пов'язана з особистими інтересами школярів, а пізнавальна діяльність часто виходить за рамки предмета. Виходить, що результатом роботи стають не тільки поглиблені і вдосконалювані знання, практично значущі розробки, наприклад, модель якого природного об'єкта, але й досягнення почуття успіху. У ході виконання дослідницької роботи учні апробують отримані теоретичні знання і напрацьовують досвід вирішення реальних проблем [5, с.334-335].

Існує два шляхи реалізації дослідницької спрямованості у викладанні географії. Перший шлях передбачає виділення спеціального часу, цілих уроків, змістом яких є навчання учнів дослідним прийомом.

Другий шлях, пов'язаний з включенням у навчальний процес таких прийомів дослідницької діяльності, які випливають з логіки навчального процесу і є його частиною, вони передбачають єдність змісту і діяльності. Таким чином, другий шлях створює можливість вже з шостого класу формувати досвід пошуково-дослідницької діяльності, використовуючи методи - порівняння, спостереження, моделювання. Придбані учнями уміння в галузі землезнавства будуть затребувані ними на усіх ступенях навчання географії.

Формування пошуково-дослідницьких умінь у різних сферах життєдіяльності учнів дало змогу максимально реалізувати потребу у нових враженнях, знаннях, самоствердженні [1, с.7].

Базовими школами проведення педагогічного експерименту були паралель шостих класів загальноосвітніх навчальних закладів міста Києва: № 53, № 58 (Шевченківського району), № 115 (Солом'янського району) та ліцей № 198 «ЕКО» (Святошинського району).

Найбільшої результативності пошуково-дослідницька діяльність учнів досягає під час реалізації проектів. У ході дослідницької діяльності вчителі, взаємодіючи з учнями спираються на їхній безпосередній досвід, збагачують його, спонукають до активного пізнання світу.

Навчально-дослідницька робота учнів – це процес отримання суб'єктивно нових знань, але самостійно здобутих [4, с 6]/ Виходячи із вищесказаного, для реалізації поставленої мети дослідження необхідно створити педагогічні умови: запровадити у навчально-виховний процес шестикласників з географії елементи пошуково-дослідницького характеру. Запровадивши у навчально-виховний процес з географії навчальні проекти, пошукове дослідження, проблемні завдання, ми отримали позитивні зміни в успішності учнів. Зупинимось на методичних розробках деяких завдань пошуково-дослідницького спрямування для шестикласників із курсу «Загальна географія».

1. Підготувати 10 цікавих фактів про вітер.
2. Скласти кросворд «Вітри».
3. Об'єднайтесь у дві навчальні групи: 1 група – західні вітри, 2 група-пасати. Учням у вигляді розповіді слід розповісти про себе від імені вітру, розповідь має складатися за такими пунктами плану:
походження назви; визначення; рух; мапа поширення і напрямки дії; цікаві факти.
4. Провести спостереження за хмарами протягом місяця. Замалювати вигляд хмар, визначити їх назву та ярус.
5. Побудувати типове розшарування хмар.
6. Скласти казку «Історія однієї хмарки».
7. Зробити фото різних видів опадів.
8. Підготувати фотоколаж у вигляді кінострічки.

9. Створити презентацію «Різноманіття сніжинок».
10. Вигадати завдання до квесту «Опади, їх види та розподіл».
11. Створити прогноз погоди своєї місцевості на тиждень з відеопрезентацією.
12. Підготувати відеоролик або презентацію про пори року в своїй місцевості.
13. Підготувати цікаві матеріали «Народні прикмети та погода».

Використовуючи метод моделювання, на завершення вивчення розділу «Оболонки Землі» теми «Атмосфера» можна дати завдання учням скласти схему, що відображає зв'язки між кліматом та його елементами, змодельовати розвиток причинно-наслідкових зв'язків, спрогнозувати можливі зміни в умовах життя і діяльності людини на території країни і світу в цілому.

При виконанні учнями пошуково-дослідницької діяльності з певної теми, необхідно розробити пам'ятки, інструкції з методичними рекомендаціями. наприклад:

1. Сформулюйте якомога більше питань з теми дослідження, використовуючи ключові слова і фрази «що таке», «яке значення», «що означає», «навіщо», «з чого» і т. д. На їх основі складіть план дослідницької роботи.

2. Подумайте про джерела інформації - де можна знайти потрібні відомості. Джерел має бути кілька. Можливо, це будуть книги, журнали, Інтернет -ресурси, а може бути розповідь дорослих - бабусі, мами чи інших родичів і знайомих.

3. Приступайте до складання відповідей на складені питання. Вивчайте зібрану інформацію і фіксуйте її. Можете додати свої ілюстрації - малюнки, фотографії з теми дослідження або про процес виконання роботи.

4. Разом з учителем обговоріть отримані результати і приступайте до оформлення роботи.

5. Підготуйте виступ про своє дослідження для однокласників та друзів. Щоб ваш виступ було більш цікавим для слухачів, продумайте, як його можна проілюструвати, наприклад, можна придумати невелику гру або підготувати комп'ютерну презентацію, колаж або авторський відеоролик.

Як показує практика, для формування пошуково-дослідницьких умінь у педагогічній роботі потрібно використовувати метод розвиваючого навчання,

користуватися методиками, які формують творчу, мислячу, здатну до наукового пошуку особистість учня, його самобутність і самоцінність, організують навчання без примусу, розвивають стійкий інтерес до знань, потребу самостійного пошуку. Своєрідним епіцентром формування пошуково-дослідницьких умінь є позитивне ставлення учнів до процесу і результату своєї праці та інтерес. Саме інтерес до навчання дарує радість творчості, радість пошуку, радість пізнання, пов'язані з гостротою сприймання навколишнього світу, увагою, пам'яттю, мисленням, волею, які використовуються учнем у ході дослідницько-пошукових дій.

Усе сказане дозволяє зробити висновок, що формування пошуково-дослідницьких умінь школярів на уроках географії буде ефективним, якщо учитель географії у 6 класі:

- методично грамотно буде впроваджувати у навчальний процес спеціальні дослідницькі завдання,
- обиратиме цікаві й посильні для учнів теми досліджень,
- готуватиме попередньо спеціальне обладнання для вивчення географічних об'єктів,
- проводитиме перед виконанням пошуково-дослідницьких завдань інструктаж,
- буде розвивати в учнів пошуково-дослідницькі компетенції та формувати компетентність,
- розробить систему контролю за виконанням пошуково-дослідницьких завдань [4, с 7].

Література

1. Галалюк Н. Дослідницькі методи на уроках географії // Краєзнавство. Географія. Туризм. - №5. – 2007. – С. 6-7.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/state_standards/
3. Загальна методика навчання географії: Підручник / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К.: ДНВП «Картографія», 2012. – С. 136-137.

4. Покась Л. Формування дослідницької компетентності в учнів на уроках географії // Геогр. та екон. в сучас. шк. – 2012. - № 11-12. – С. 4-7.

5. Ягенська Г.В. З досвіду організації дослідницької діяльності учнів основної школи / Г.В. Ягенська // Інноваційні технології в природничій освіті: зб. наук.-метод. пр. – Луцьк: ВІППО, 2011. – С. 322-344.